

EDUSKUNNAN
PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Helsingissä

23 päivänä maaliskuuta 1993

Lausunto n:o 4

Lakivaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 29 päivänä loka-kuuta 1992 hallituksen esityksen n:o 252/1992 vp käräjäoikeuslaiksi lakivaliokuntaan valmistele- vasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että pe- rustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lau- suntonsa lakivaliokunnalle.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsää- däntöneuvos Juhani Hirvonen oikeusministe- riöstä, vt. pormestari Liisa Lehtiö Helsingin raastuvanoikeudesta, professori Mikael Hidén, professori Antero Jyränki ja professori Ilkka Saraviita.

Käsiteltävään asian valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kun- noittaen seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi käräjä- oikeuslaki, joka on osa alioikeusuudistusta. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti alioikeusuudistuksen kanssa 1 päivänä joulu- kuuta 1993.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa käsi- tellään valtiosääntöoikeudellisesti merkitykselli- senä seikkana sitä, että laamanni voisi tietyin edellytyksin määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan käräjäoikeuden virkamiehen suoritta- maan eräitä lainkäytön piiriin kuuluvia tehtäviä. Ehdotus on perustelujen mukaan tältä osin mer- kittävä hallitusmuodon 2 §:n kannalta. Säätä- misjärjestysperusteluissa päädytään siihen, että lakiehdotus voitaneen käsitellä tavallisessa lain- säädäntöjärjestyksessä, koska toimistohenkilös- tön ratkaisuvalltaan siirrettäväksi mahdollistet- tavia asiaryhmiä ei voida pitää luonteeltaan selkeästi tuomiovallan käyttämisen piiriin kuu- luvina, vaan ne ovat enimmäkseen summaarisessa menettelyssä ratkaistavia kirjaamis- ja rekiste- röintitoimenpiteitä. Esityksessä on kuitenkin pi- detty tarpeellisena pyytää asiasta perustuslakiva- liokunnan lausunto.

Valiokunnan kannanotot

Hallitusmuodon 2 §:n 4 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomio- istuimet, ylimmässä oikeusasteessa korkein oike- us ja korkein hallinto-oikeus. Tuomiovaltaa kos- kevista perustuslainkohdista voidaan vielä mai- nita hallitusmuodon 91 §:n säännökset tuoma- reiden erityisestä virassapysymisoikeudesta ja 13 §:n säännökset kansalaisen oikeudesta tulla tuomituksi siinä tuomioistuimessa, jonka alai- nen hän lain mukaan on. Lausunnossaan n:o 1/ 1982 vp perustuslakivaliokunta katsoi näiden säännösten tarkoituksena olevan turvata kansa- laiselle, että hänen asiansa käsitellään riippumat- tomassa, tuomioistuimeksi järjestetyssä ja yle- sesti sovellettavien säännösten mukaan toimival- taisessa toimielimessä.

Käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen valtiosääntöoikeudellisesti merkittävä kohta si- sältyy lakiehdotuksen 19 §:ään, jonka mukaan laamanni voi määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan ratkaisemaan tiettyjä asioita. Ehdotus- ta on tarkasteltava hallitusmuodon tuomioval- lan käyttöä koskevien säännösten kannalta.

Lähtökohtaisesti on todettava, että esitykses- sä ehdotettu kansliahenkilökuntaan kuuluvan ratkaisutoimivalta käsittää tuomiovallan käyt- töä. Koska toimivaltaa voitaisiin siirtää sellaisel- le henkilölle, jolla ei ole tuomarin riippumatto- muutta, ehdotus poikkeaa siitä periaatteesta, jonka mukaan kansalaisten asiat on käsiteltävä riippumattomissa, tuomioistuimiksi järjestetyis- sä toimielimissä.

Esitettyyn liittyen on huomattava, kuten pe- rustuslakivaliokunta totesi edellä mainitussa lau- sunnossaan, ettei hallitusmuodon 2 §:n vallanja- kosäännöksiä ole seurattu lainsäädäntökäytän- nössä ehdottoman tiukasti. Valiokunta arvioi tuolloin, että siviili- ja rikosoikeudellisen lain- käytön alueella poikkeukset tuomiovallan käyt- tön riippumattomuudesta kuitenkin olivat olleet varsin rajoitettuja ja tuomiovallan käytön kan- nalta vähämerkityksisiä.

Hallituksen esityksessä luonnehditaan 19 §:n 1 momentissa mainittuja asioita enimmäkseen kirjaamis- ja rekisteröintitoimenpiteiksi, jotka ratkaistaan summaarisessa menettelyssä. Näin ymmärrettynä ehdotusta voidaan pitää sillä tavoin vähämerkityksisenä poikkeuksena tuomiovallan käytön riippumattomuudesta, että se voidaan käsitellä tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä.

Valiokunnan mielestä on kuitenkin välttämätöntä rajata säännöksissä ehdotettua täsmällisemmin kansliahenkilökunnan ratkaisuvallasta sellaisiin asioihin, jotka ovat ratkaisuedellytyksiltään yksiselitteisiä. Esimerkinomaisesti valiokunta ehdottaa harkittavaksi, että lainhuudatus- ja kiinnitysasioissa kansliahenkilökunnan ratkaisuvallasta käsiteltäisiin vain myönteisten päätösten tekemisen ja että pykälän 2 momentissa myös asian tulkinnanvaraisuus olisi nimenomainen peruste siirtää asia notaarin tai käräjäoikeuden lainoppineen jäsenen ratkaistavaksi. Jälkimmäinen täsmennys soveltuisi valiokunnan käsityksen mukaan varsinkin sen yksipuolisen tuomion antamisen edellytyksenä olevan seikan harkitsemiseen, että kanne ei ole selvästi perusteeton.

Mitä edellä on valtiosääntöoikeuden kannalta todettu kansliahenkilökuntaan kuuluvan ratkaisuvallasta, koskee sinänsä lähtökohtaisesti myös tuomioistuinharjoittelua suorittavien notaarien toimivaltaa, sillä notaaria ei voida pitää hallitusmuodossa tarkoitettulla tavalla riippumattomana tuomarina (PeVL 1/1982 vp). Tuomioistuinhar-

joittelun osalta on kuitenkin valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellisestä, että järjestelmän olemassaoloa lienee ainakin konkludenttisesti pidetty ongelmattomana perustuslain kannalta. Tähän nähden valiokunta katsoo, että 17 § ei vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen.

Lakiehdotuksen 6 §:n mukaan käräjäoikeus voi vapauttaa lautamiehen, joka on menettänyt kelpoisuutensa tai muutoin tullut sopimattomaksi lautamiehen tehtävään. Lautamiehen asema eroaisi tuomarin asemasta. Valiokunnan mielestä ei ole valtiosääntöoikeudellisesti perusteltavissa, että lautamiehen toiminta lainkäyttötehtävissä voisi olla perusteena laissa tarkoitettulle sopimattomuusarvioinnille. Samanlainen valtiosääntöoikeudellinen huomautus on tehtävissä notaarin virassapysymisoikeudesta.

Lakiehdotuksen 19 §:n 3 momentin asetuksenantovaltuus sisältää perustelujen mukaan mahdollisuuden säätää ”toimistohenkilöstön muusta kuin lainkäytön alaan kuuluvasta itsenäisestä ratkaisuvallasta”. Valiokunnan käsityksen mukaan perusteluissa todetun delegointirajauksen tulee näkyä myös säännöstekstistä.

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta esittää kunnioittavasti,

että lakiehdotus voidaan käsitellä valiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädetyssä järjestyksessä.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa tilapäisenä puheenjohtaja jäsen Laine, jäsenet Jansson, Jäätteenmäki, Kek-

konen, J. Leppänen, Moilanen, Nikula, Varpasuo, Vistbacka, Vähänäkki ja Väistö sekä varajäsen von Bell.